

THESES HEBRAICÆ

EX

PENTATEUCHO

IN DEFENSIONEM VULGATÆ.

RECTORE MAGNIFICO

COLLEGII ET UNIVERSITATIS

ADMODUM REVERENDO, CLARISSIMO
AC EXIMIO PATRE

P. TIMOTHEO RAISKY

E SOCIETATE JESU,

SS. Canonum, & SS. Theologiæ Doctore.

EX PRÆLECTIONIBUS

REVERENDI, ac DOCTISSIMI PATRIS

P. JOANNIS MILOTA e Societate JESU,

AA. LL. & Philosophiæ Doctoris, S. linguæ Professoris
Regii, publici, ac ordinarii.

Pro Exercitatione publica, absque Præside propugnata

A RR. DD. JOSEPHO SARCANDRO PAVLICK, &
FRANCISCO ALOYSIO SEHORS, SS. Theologiæ in an-
num tertium &c. & S. linguæ Auditoribus.

In Alma, Cæsarea, Regia, ac Episcopali Universitate Olomucensi,

Anno 1754. mense Augusto die horis consuevit.

TYRNAVIÆ,

TYPIS ACADEMICIS SOCIETATIS JESU.

KNY-18-00616

EXGENESI.

בראשית

I.

CAP. I. V. I. *In Principio creavit DEUS Cœlum & terram.*

בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ

Probabile sustinemus, mysterium Sanctissimæ Trinitatis ex hoc versu erui, contra Judæos.

Uod Auspice DEO, cui debemus omnia, ita conficimus, dum verbum singulare, constructum cum plurali ברא אלהים absque mysterio haud factum putamus, uti e Rabbinis primoribus hujus sublimissimi mysterii cognitione donatus sentire videtur Rabbi Huna in expos. Gen. min. *Nisi hic sermo scriptus fuisset, non licuisset dicere, creavit Dii.* Quia sic conjunctum communiter DEUM verum a falso secernit; unde per singulare verbum ברא Unitatem naturæ Divinæ, per pluralem vero אלהים pluralitatem personarum significamus; quas insuper literæ initiales in ברא continent, uti בן Filium ר רוח Spiritum, & אב Patrem. Pariter do-

cuerunt celebres Scripturæ Interpretes apud Cornel. notati: Lyran. Brugenf. Galat. Eugub. & alii. De Rabbiniſ R. Jehuda dictus a Judæis רבנו הקדוש Rabbiniſ noster ſanctus in lib. ריזיא cum ſcripſit: אב בן רוח קדושה Pater, Filius, Spiritus Sanctus. Et alii apud P. Kimet, ad quem etiam recentiffime accedit R. P. Widenhofer. Quanquam Ven. Bellarminus de Chriſto l. 2. c. 6. hanc nominis cum verbo enallagen ad idiotiſmum linguæ S. revocarit.

I I.

CAP. 3. V. 15. *Inimicitias ponam inter te & Mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius: ipſa conteret caput tuum, & tu infidiaberis calcaneo ejus.*

ואיכה אשית נינג ובין האשה ובין זרעך ובין זרעה הוא ישובך ראש
ואתה תשופנו עקב

Lectio *ipſa* vulgata a Pontificibus Eccleſiæ Romanæ non eſt corrupta, quin potius illam retinemus. Hinc Eva, & in ſenſu ſpirituali B. Virgo contrivit caput ſerpentis, gratia Filii ſui communicata. Hic vero virtute propria.

DEducimus id 1. ex connexione S. textus, quem juxta literam, ad Evam primam mulierem, recte referri poſſe cum Tirino hic ſentimus. Sicut enim inimicitia ponuntur inter ſerpentem ac ipſam primo mulierem, ita & contritionem capitis ejus, velut effectum inimicitias conſecutum, ad eandem pertinere exiſtimamus. Lectionem iſtam amplectitur de Arminianis Hugo Grotius in ſuis Annotat. ad Gen. & de Judæis Joſephus, teſte veteri verſione a Rufino facta. Catholici,

lici, cum primis S. August., qui constanter *ipsa* legit, ut de Gen. ad lit. l. 11. c. 36. de Gen. contra Manich. l. 2. c. 18. & in Psalm. 36. 48. 103. quos locos omnes editio Mauritana illæsos servarat. SS. PP. Ambros. Hieronym. Gregor. Bernard. aliique videri possunt apud Tirin. Calmet. Luc. Brugens. in hunc locum: Del Rio in adag. Sac. Præterea notum accipimus, pronomen hoc fœmineum ex omnibus fere latinis exemplaribus teste Luca Brugensi, Calmet, immo ex ipso Joanne Martianay, qui cum in novo typo operum S. Hieronym. mutasset *et ipsa* in *et ipse* pluribus offensionem fuit, ut in Harmonia Analitica sua ipse fatetur. Neque efficacitatem habent objectiones, quas hic congerunt, maxime heterodoxi: quamvis enim pronomen *והיא* per *vau*, uti hic scriptum, communiter masculinum, sæpissime tamen fœmineum est, præsertim in Pentatevcho, in quo constanter sic scribi pronomen fœmineum, locis tantum undecim exceptis, notat Buxtorff. in Thes. Grammat. l. 1. C. 11. Unde Christianus Stokius in clavi linguæ S. conjecturam facit, quod *והיא* cum *vau* olim forte de utroque sexu dictum fuerit. Denique ex Noldii Concordant. partic. Chald. Hebr. patet, in solo libro Genesis pronomen fœmininum ultra tricies sic expressum reperiri. Et vero nihil convincens ex eo adfertur, quod hic cum puncto *schurek*, masculino generi debito, reperiatur. In aliis vero punctum *chirik*, fœmininum indicet. Nam puncta ejusmodi non sunt literæ originali coæva, sed a Masorethis apposita, ut plus quam probabile fit ex celeberrimis operibus Grammatici Hebræi Eliæ levitæ, heterodoxi Auctoris Ludovici Capelli, Joannis Morini, Richardi Simonii Catholicorum, aliorumque plurimorum, etiam A Catholicorum. Demum neque verbum masculinum *ישופך* aut pronomen suffixum masculinum *תשופנו* quidpiam evincit, quia enalage, seu discrepantia pronominis cum verbo &c. quoad genus, numerum, ac personas haud infrequens est

in S. lingua ; sic Buxtorff. in Thef. l. 2. c. 8. & 10. alique Grammatici observant. Plura de hoc loco videri possunt apud Cornel. a Lap. Tirinum, Calmet &c. perperam itaque Calvinus criminatur cum Anama, & nonnullis A catholicis, focordiam Catholicorum, quasi textus latinus cum codice hebræo, aut Græco nunquam esset collatus. Rectius quippe annotavit Lucas Brugenf. in locis insignioribus Romanæ correctionis sub Sixto V. *cavisse studiose correctores, ne femininum ipsa, quod a vetere interprete datum fuit, mutarent cum masculino ipse vel neutro ipsum*; quæ ultima quidem laudato Brugensi sensu clariora videbantur, nos tamen ex cohærentia textus, & oppositionis serpentis cum Muliere, pronomen foemininum magis appositum censemus. Verum omnibus expensis, non rejicimus lectionem *ipse vel ipsum*, sed tantum contendimus etiam *ipsa* recte legi, & si quid audemus, lectionem *ipsa* cæteris anteferimus. In reliquo utramque lectionem in eundem sensum recidere, nihilque in sensu allegorico, Christo, benedicto semini Muleris detrahi, apud Cornel. a Lap. atque alios Scripturæ Interpretes fufius discussum, & probatum est.

I I I.

CAP. 4. V. 1. *Eva concepit, & peperit Cain, dicens: possedi hominem per DEUM.*

קניתי איש את ידוה

Falsa quorundam A catholicorum versio est, *possedi hominem DEUM*, quippe Christus verus Messias, non ex Cain, sed ex Seth descendit.

PRimum vocula את apud Hebræos variam patitur notionem, nec semper in consortio verbi activi notam

casus quarti sustinet. Sic Lutherus ipse Hebræis Reg. 1. c. 18. v. 32. vertit אֶת post activum אֶת הָאֲבָנִים *ex lapidibus*: apertius docent versiones diversæ, Chaldaica, Arabica, Syriaca, Targum, & Mercerus hic אֶת מִן עִם *pro a, vel cum*, Onkeli, coram Domino, ut sensus sit, possedi hominem per DEUM, aut cum DEO, id est beneficio DEI. Accedit Drusius, qui ad quæsitum, an Heva existimarit se Messiam peperisse (quæ ratio cum præcipua partis adversæ est, quasi revelatio Evæ facta fuisset de nascituro Messia) respondet: Hevam hoc non dicere, sed acquiivi virum, cum Domino; cum Messias promittatur futurus semen Mulieris tantum: Cain autem fuerit etiam semen viri; neque etiam Cainum Genealogia Servatoris complectitur. Gen. cap. 5. v. 3. & si quidem ad accentum tipcha, advertimus sub voce אִשׁ quoniam accentibus multum auctoritatis tribuunt complures Rabbini, atque etiam A catholici, separandum est nomen אִשׁ ab אֶת

I V.

Eodem CAP. v. 7. *Nonne si bene egeris, recipies? sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.*

ואליך תושקתו ואתה תמשל בו

Non dominium Abelis & comparationem primogeniti ad secundo genitum, sed dominium appetitus, seu peccati, in homine defendimus contra Calvinum.

Auctoritate utimur S. Hieronymi de quæst. Hebra. ita dicentis: *Verum, quia liberi arbitrii es, moneo, ut non tibi peccatum, sed tu peccato domineris; quod autem*
in

in septuaginta Interpretibus fecit errorem, illud est, quia peccatum חטאת in Hebræo generis masculini est, in Græco feminini, & qui interpretati sunt masculino, illud, ut erat in Hebræo genere, transtulerunt. Verba D. Doctoris de voce masculea חטאת firmantur in scriptura eodem versu: רבץ חטאת peccatum cubans, quod adjectivum verbale Benoni non foemininum, sed masculinum est; deinde affixa ejus, illius ad id referenda sunt, de quo DEUS mox ante locutus est; DEUM vero non esse locutum de Abele, sed peccato, textus aperte docet. Præterea consentit Targum Hieros. Veruntamen in manum tuam tradidi potestatem concupiscentiæ malæ, & tu dominare ei, sive ad bonum, sive ad malum. Inter Criticos sacros, quorum aliqui neutrum sensum rejiciunt, nostrum præligit Drusius; Macerus quoque peccatum intelligit, verum per fidem ejus dominium, quod foro altiori tradimus. Neque לא etiam hic interpretationem exigit, quam ad idem ac subter, sub, quemadmodum c. 3. v. 16. ואל אישר תשוקתך secundum Montanum: & ad virum tuum desiderium tuum. Lutherus reddidit: voluntas viro tuo subsit. Et Aben Ezra: & ad virum tuum obedientia tua. Apud Buxtorff. in lexico sub R. שוק Vulgatus autem: sub viri potestate eris.

V.

CAP. 14. v. 18. *Melchisedech Rex Salem, proferens panem, & vinum, erat enim Sacerdos DEI altissimi.*

ומלכי צרק מלך שלם הוציא לחם ויין והוא כהן לאל עליון

Melchisedech non veluti Princeps convivium quoddam profanum, sed verus Sacerdos, licet non ea dignitate Sacerdotum donatus, quæ ab ipso met DEO,

publica lege, stabili institutione, certisque cæremoniis collata est, sacrificium Eucharisticum præter cæterorum omnium Sacerdotum consuetudinem, panis nimirum & vini pro victoria Abræ DEO obtulit.

Rationalem conjunctionem cum sacrificio contra Kemnitium evincit contextus memorati versus, nulla siquidem ex contextu apta connexio Sacerdotis cum profano convivio, & כהן proprie Sacerdotem significat a R. כהן sacerdotio functus est, ex communi scripturæ usu; quare Melchisedech panem & vinum protulit, ut sacrificaret; nimirum: ut *enim* in Vulgata panem cum vino prolatum ratione sacrificii importat, ita litera ך̄ vau hoc loco causalis est, & non mera conjunctio. Sic Gen. 20. v. 3. Gen. 30. v. 27. *Experimento didici, quia benedixerit mihi DEUS propter te* Exodi 13. v. 15. 2. Parolyp. 32. v. 9. item communis Patrum in Ecclesia lectio, & multorum Rabbinorum expositio testantur. Addimus psalm. Hebræis 110. de Christo: *Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.* At cur? quærit Ven. Bellarm. de verbo DEI lib. 2. c. 12. nisi quia ille obtulit panem & vinum; Hic vero Se Ipsum in specie panis & vini. Neque ulla alia posset adduci mentio de sacrificio Melchisedech in Scriptura, si tum non sacrificasset. Proinde Melchisedech verus Sacerdos, licet non talis, qualis Aaron, & filii, & successores ejus; sed erat singularis, qui, ut ait Apost. de illo ad Hebr. c. 7. v. 16. *Non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vitæ insolubilis.*

CAP. 36. v. 24. *Iste est Ana, qui invenit aquas calidas in deserto.*

אשר מצא את הימים

Defenditur vulgata, Anam non fuisse adinventorem procreationis mulorum, secundum sectarios, sed verosimilius aquarum in deserto calidarum, vimque quandam medicam habentium.

TAmetsi non admodum mirum nobis videri debeat, quod vocem הימים aliter & aliter Interpretes explicent; cum enim vera vocum significatio, si eam antecedentia, ac consequentia S. textus non satis manifestant, ex collatione variorum Scripturæ locorum, ubi eadem voces reperiuntur, soleat plenius nobis innotescere, vox vero הימים non alibi, quam hoc loco legatur, pronum fuit, Interpretes in opiniones prorsus differentes abire. Non tamen censemus veram vocis hujus significandi vim affectos Rabbinos, quibus heterodoxi (forte eo etiam titulo, ne vulgato Interpreti ab Ecclesia recepto, subscribant) communiter accedunt, & per הימים mulos designari arbitrantur. Contra horum opinionem facit 1. quia, ut observat R. P. Widenhofer, verbum מצא licet ultra 400. in Scriptura legatur, nunquam tamen significat invenire id, quod nondum erat, seu novum quid excogitare. Mulorum vero procreatio, quam arte, & industria Ana invenisse dicitur, utique fuisset excogitatio hujusmodi rei novæ. 2. Muli in Scriptura communiter vocantur פרדים voce ab הימים valde discrepante; הימים vero nunquam appellantur.

tur. Insuper Scriptura nullam ante Regum tempora mentionem mulorum facit, cum tamen pecora Israelitarum, & hostium frequentius post Anæ tempora recensent. Merito itaque colligimus mulorum inventionem posteriorem esse Anæ temporibus. Significari autem aquas calidas confirmat lingua Punica, Hebraicæ affinis in qua מים thermas indicat; unde & D. Hieronym. in quæst. Hebr. ait: *Nonnulli putant aquas calidas juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari.* Reliquitque hanc veteris Interpretis significationem in textu Vulgatæ intactam. Aliam item opinionem ibidem S. Doctor refert scilicet: מים Maria juxta alios appellari, iisdem enim literis (de punctis hodiernis tum temporis nihil constabat) scribuntur maria, seu congregationes aquarum. Ast horum opinionem cum præcedente conciliat Tirinus, qui locum hunc non de quarumcunque aquarum congregatione vult intelligi, sed de aquis calidis, medicam vim habentibus, quales etiam in suis thermis Carolinis, aliisque vicina Bohemia nobis exhibet. Del. Rio in eundem locum addit, ejuscemodi aquarum notitiam, Interpretem nostrum etiam ex traditione accepisse. Alii denique olim מים balnea, aquas calidas ex חם calidus, & מים aquæ, uti hodie versio Syriaca habet, scriptum fuisse arbitrantur. Ex quibus multo verosimilior nobis fit Vulgatæ lectio, quam Rabbiorum.

CAP. 37. v. 35. *Descendam ad filium meum, lugens in infernum.*

ויאמר כי ארד אל בני אבל שאלה

Jacob non descensurum se dixit ad sepulchrum, sed ad infernum, seu limbum, locum subterraneum, ubi animæ Majorum suorum interea quieverant.

Commonstramus ex 70. Interpretibus SS. PP. August. quæst. 126. in Gen. Ambros. Ruperto, Eucherio, Beda apud Del Rio in adag. sac. qui cum nostro Interprete שאלה constanter pro inferno retineri maluit, & ex editione nova R. P. Debiel, in qua hunc locum ipse emendarat, quamvis in reliquis scripturæ locis, ubicunque repertum legitur שאלה versionem Montani secutus sit. Atque ratione valida Interpretum communi, assertionem nostram stabilimus: quum Jacob filium suum devoratum a fera credidit; qui vero filio se comitem futurum dicat, & conjungi cum illo desideret, an in sepulchro, in quo ossa illius esse non credebat? igitur in limbo, ubi animæ majorum suorum, veluti in sinu Abrahæ quiescentes interea detinebantur. Et quamvis non diffiteamur particulam אל nonnunquam significare *propter*, ut Thren. 5. 17. 18. qui quidem mos loquendi, sine addito aliquo, nonnullis displicet, quasi sensus sit: *descendam propter* filium ad sepulchrum, id est, mœrore confectus moriar; communissime tamen præpositionem *ad* exprimit; nihil tamen nos hic urget, ut a communi significatione recedamus.

V I I I.

CAP. 49. v. 10. *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de fœmore ejus, donec veniat, qui mittendus est, & ipse erit expectatio Gentium.*

לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים

Afferimus contra Judæos veritatem Prophetiæ non alio sensu, atque Vulgato esse intelligendam; idcirco illa pridem completa, verum Messiam, Christum Servatorem orbi datum.

Christianorum Interpretum unanimem habemus sensum cum Vulgato, ut in recensendis operam necessariam non judicemus. Videri ex pluribus possunt, cum primis Tumell. Cornel. a Lap. Critici sacri &c. Rabbiorum veterum documentis in hunc locum magis utimur, quoniam experimento didicimus eos legi orali plus inhiare, atque scriptæ. Et ut singula suo ordine conficiamus, שבט hujus loci non tribum, ut Deuteron. 18. v. 1. non calamum, ut Jud. 5. v. 14. non virgam afflictionis, ut Job. 9. v. 33. sed potestatem, seu sceptrum notat, ut psalm. Hebræis 45. v. 7. Ratio sumitur ex contextu, ex interpretatione Rabbiorum, traditione, Targum Jonath. לא פסקין מלכין ושלטין non deficient Reges, & dominatores; Targum Hieros. לא פסקין מלכין non deficient Reges; Targum Onkelosi לא יעדי עבדי שולטין non auferetur dominium; Aben Ezra שבת זה גדולה sceptrum, id est, hæc magnificentia: multo plures adferunt Critici S. tantum abest, ut Jacob benedicens Judæ, virgam afflictionis diuturnam prophetarit. Quod ad vocem מחקה attinet, non scribas tantum simplices, sive legis tantum peritos, sed legislatorem Ducem, & Principem

pem terræ designat a R. קקן scripsit, statuit, unde nomen קן universis statutum est, ita sæpe scriptura loquitur Deut. 33. v. 2. psalm. Hebræis 60. v. 9. Jud. 5. v. 14. Isa. 33. v. 22. Rabbinî veteres, R. Kimchi in lib. Rad. קקן appellat apud R. P. Widenhofer, qui legum ferendarum jus habet. R. Abraham Ben Ezra exponit magnum præidentem. R. Salomon Principem. Targ. Moysen ea significatione vocat scribam magnum apud Mercerum. Idcirco potestas regendi in tribu Juda servata usque ad tempora Herodis Ascalonitæ, saltem in jure, quod nominata tribus post captivitatem Babylonicam, eligendo Machabæos in Duces nunquam in eos detulit, nec cessit, donec sub hæc advenisset שילה de hujuscæ vocis origine non multum solliciti reddimur, ceu a R. שילה ceu שילה mittendum tranquillum, Pacificatorem, donatum, dixerint alii, omnes tamen istæ expositiones Uni JESU Christo vero Messia conveniunt; immo tota Rabbinorum Synagoga apud laudatos Christianos Interpretes, ne in repetendis excedamus, per שילה Messiam fatetur; ex omnibus sit scriptor celebris R. Salomon Jarche זה מלך המשיח iste est Rex Messias. Pariter sensum alterum, non auferetur sceptum de Tribu Juda, & Dux de fœmore æternum, postquam veniet Messias, ad quem supremum confugiunt Judæi, & continuationem sceptri inepte tuentur, rejicimus; siquidem גך accentu jethiv notatum ad præcedens colon pertinere, nec ex natura sua sejungere, quam explere orationem, cum R. P. Widenhofer deducimus propter accentum * athnak, sub voce רגליו qui duo puncta valet, & orationem quiescere facit. Denique ubi hodie Rex eorum? aut quis a 1700. & ultra annis memorari potest? quæ continuatio sceptri? Satius itaque futurum est, ut Judæi suas invalidas, & futes adinventiones ab intellectu suo removeant, & credant, in Quem transfixerunt.

X
O
X

E X E X O D O.

15

וּאלֹהֵי שִׁמּוֹת

I X.

CAP. 4. V. 21. *Ego indurabo cor Pharaonis, & non dimittet populum.*

וְאֲנִי אֶמְצָק אֶת לְבֹו וְלֹא יִשְׁלַח אֶת הָעָם

Contra Calvinum, & Lutherum tuemur, non esse legendum cum iis, *Ut non dimittat*, sed: *Et non dimittet* cum Vulgato. Nam DEUS nequit agere positive in Pharaonis inobedientiam.

Quia litera, communiter pro conjunctione & usurpatur. Et sic sensus Vulgati ad literam Hebræo respondet; tamen hæc præfixa apud Hebræos pro varietate sensus variam pariter sustineat notionem; hic vero particulam vetandi, uti Calvinus, & Lutherus interpretati, nunquam dicere possumus, nec audemus: mandat enim DEUS Pharaoni, minis, & acerbitate pœnarum adhibitis, dimittere populum ad sacrificandum sibi in deserto, & nihil legi suæ adversum mandare potuit, nec DEUM Bonum perfectissimum tantæ obstinatæ inobedientiæ Auctorem fuisse sana Theologia, & vera fides Catholica docent. Sed auctor malitiæ ipse Pharaon C. 9. v. 34. clare ex hebræo designatur. וַיִּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וְעַבְדָּיו *Et ingravavit cor suum ipse, & servi ejus.* Præterea gemini Hæresiarchæ versionem neminem de Criticis probasse colligimus. Clarius in hunc locum scripsit, *intellige*, verba damus: *hanc obdurationem, quemadmodum & Paulus ait ad Rom. 1. v. 24.* Propter quod tradidit illos DEUS in desideria cordis eorum, in immunditiam, ut contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. *Familiares est enim huic linguæ DEO tribuere, quæ Ipse evenire finit.*

E X

✻ X O X ✻
EX LEVITICO.

ויקרא

X.

CAP. 6. v. 1. & 6. *Anima, quæ peccaverit - - - pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem, mensuramque delicti.*

בערךך לאשם אל הכהן

Æstimatio Oblationis pro delicto non erat accipienda ab libertate Moyſis & Sacerdotum, sed a gravitate delicti majore vel minore; quam igitur reus sacerdoti in veteri testamento confiteri debuit.

CONtra versionem Lutheri, cujus sensus: Dabit arietem dignum oblatione pro delicto: defendimus veritatem textus Vulgati, siquidem non oblatio quæcunque, sed æstimata, & taxata juxta gravitatem delicti hoc loco intelligitur; patet etiam ex textu hebræo בערךך לאשם quem Montanus transtulit, in ordinatione tua ad delictum; plenius R.P. Widenhof. juxta æstimationem tuam ad delictum. Optime supra Vulgatus. Vox nimirum ערך a R. ערך æstimavit, taxavit, ordinavit, æstimationem, taxationem vulgo importat, ita, ut clarum nobis fiat, æstimationem Sacerdotis non fuisse tantum sitam in libera judicandi facultate, verum in mensura, & æqua proportione ad delictum. Porro illud confiteri debuit reus, ut sacerdos apte ad delictum majoris, vel minoris pretii arietem injungere valuerit. Atque istam confessionem peccatorum, Sacerdoti faciendam, Vatablus in v. 4. hujus Cap. והיה כי יחטא *Et erit, cum peccaverit, ait: coram sacerdote fatebitur se deliquisse, & alia scriptura hoc*

eodem libro C. 5. v. 5. clare docet: והתודה אשר הטא & confitebitur, quod peccavit.

EX NUMERO.

במדבר

XI.

CAP. 27. v. 21. *Pro hoc, si quid agendum erit, Eleazar consullet Dominum; ad verbum ejus egredietur & ingredietur ipse, & omnes filii Israel cum eo, & cetera multitudo.*

ולפני אלעזר הכהן עמד ושאל לו במשפט האורים לפני יהוה

Juxta versionem Ariæ Montani: Et ad facies Elazar Sacerdotis stabit, & petet ei in judicio Urim coram Domino.

APte ad Exod. 28. v. 30. per voces hebraicas אורים תמים urim & tummim penes summum Sacerdotem, jus consulendi Dominum, DEIQUE voluntatem declarandi fuisse adstruimus. Geminam hanc vocem אורים & תמים Noster Interpres doctrinam & veritatem retulit: illam a R. ירה docuit; istam a R. אמן credidit: Alii dixerunt illuminationes & perfectiones, a R. אור illuminatio, lumen, & a R. תם perfecit, ab hac nomen תום perfectio. Neutra versio alteri opposita, at utraque in eundem sensum recidit; quarum altera doctrina illuminat, altera veritas complet, ac perficit doctrinam: & quamquam non satis constet, quid fuerint Urim & tummim, his tamen honoratum Pontificem, accepisse facultatem, legem Divinam infalibiliter cognoscendi, promulgandi, atque ita populum dirigendi ad

Bonum Religionis, non tam ex recens adducto, quam aliis Scripturæ locis propugnamus. Ut Deut. 17. v. 8. 9. 10. 11. 12. 2. Paralymp. 19. v. 11. Cornel. a Lapid. Salian.

EX DEUTERONOMIO.

אלה הדברים

XII.

CAP. 29. v. 29. *Abscondita Domino DEO nostro, quæ manifesta sunt nobis, & filiis nostris, usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.*

והגלות לנו ולבנינו עד שלם לעשות את כל דברי התורה
הזאת

Adversum Hebræos, non obstante hoc loco, recte sentimus, leges veteres judiciales & cæremoniales non esse æternas & immutabiles, verum tempore Messiæ abrogatas.

VIm argumenti sui maximam arbitrantur ex Rabbini R. Moyfes Majemonides, abbreviate Rambam l. de funda. legis cap. 9. §. 1. Abarbanel de captiv. fidei C. 13. & Recentiores, quia lex in Scripturis dicitur observanda לעולם in æternum. Sed לעולם hæc vox a R. לעולם latuit tempus homini absconditum, ceu istud infinitum, ceu finitum sit, denotat, auct. Buxtorffio; & plenius Galatino, continuam rei durationem, vel ætatem non interruptam significat, quæ licet finita, perpetua dicitur, nequaquam tamen æterna, & absque fine; uti consul perpetuus, qui sine interruptione consulatum gerit. Quid quod perpetua adhuc censetur, & si certus finis statuitur. Exod. 21. v. 6. לעולם ועברו
ע

Et serviet ei in sæculum, i. e. usque ad annum 50. Jubilæi. Livit. c. 25. v. 40. quare discrimen observamus inter perpetuitatem æternam, & temporaneam: illam, cujus limitem nullibi statuit Scriptura, contendimus æternam, sic Dan. 12. v. 3. Fulgebunt - - - quasi stellæ in perpetuas æternitates וְיִוָּלְאוּ in sæculum & perpetuum: Iltam, cujus terminum indicat, probamus temporaneam. Exod. 21. v. 6. Gen. 17. v. 8. DEUS promittit Abrahamo, daboque tibi - - - omnem terram Chanaan in possessionem æternam לאהרה עולם in possessionem sæculi, & tamen Deut. 29. v. 28. per anticipationem de Israelitis locutus est Moyses, Et ejecit eos de terra - - - projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur. Atque hujusmodi perpetuitatem legum judicialium, & cæremonialium Scriptura aperte docet Isa. 2. v. 3. Quia de Sion exhibit lex Et verbum Domini de Jerusalem. Nulla ratione vetus, quæ exivit de monte Sinai; igitur Messæ. Item: Isac. 2. v. 2. Et erit in novissimis diebus preparatus Mons, domus Domini - - - Et fluent ad eum omnes gentes. Ubi R. David Kimchi per dies novissimos & finem dierum, dies Messæ intelligit. Et in וְקָוָה Tunc sedebit DEUS Benedictus in horto Eden in medio justorum, & explanabit eis legem novam, quam dabit per Messiam. Isâ. 42. v. 4. Et legem Ejus Insulæ expectabunt; populi scilicet extra terram promissionis; Israelitis enim vero dictum est a Jeremia Propheta c. 31. v. 31. Ecce dies venient, dicit Dominus, Et feriam domui Israel, Et domui Juda fædus novum, non secundum pactum, quod pepigi cum Patribus eorum; & v. 33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in visceribus eorum. Propterea pactum legis vim habet Deut. 29. v. 1. Hæc sunt verba fæderis, quod præcepit Dominus Moyfi. Igitur, si lex nova Insulis expectanda, pactum novum, idque diversum a veteri futurum

est; inferimus: futurum aliud, non ea novitate, quam R. David Kimchi cum posteritate sua obcœcata in acuratori observantia constituit, quia varia observantia non variat, aliamque facit legem, alioquin alia lex fuisset Moyfis, cujus constanter erat observans, & alia Hebræorum, quam isti frequenter violarunt; sed legem ipsam fore aliam.

Igitur mutatam veterem ante sæcula Judæi intelligant, cum universis fidelibus una eademque ad salutem necessaria sit.

